

№ Φ 092.22/7986

**ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΤΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΤΟΥ  
ΑΝΘΡΩΠΟΥ**

**ΠΡΩΤΟ ΤΜΗΜΑ**

**Υπόθεση**      **È È**      **και λοιποί**  
**Κατά**  
**Ελλάδας**

*(Προσφυγή υπ'αρ. 15894/09)*

Απόφαση

Στρασβούργο, 4 Δεκεμβρίου 2012

*Η απόφαση αυτή θα γίνει οριστική υπό τους όρους που προβλέπονται στο άρθρο 44§2 της Σύμβασης. Μπορεί να επέλθουν μερικές αλλαγές ως προς την μορφή.*

No Φ 092.22/7986

Στην υπόθεση **È È και λοιποί κατά Ελλάδα**,ς,

Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (Πρώτο Τμήμα) συνεδρίασε σε Τμήμα με την ακόλουθη σύνθεση:

Isabelle Berro-Lefèvre, Πρόεδρος,

Anatoly Kovler,

Khanlar Hajiyev,

Mirjana Lazarova Trajkovska,

Julia Laffranque,

Λίνο-Αλέξανδρο Σισιλιάνο,

Erik Møse, Δικαστές,

Και με την σύμπραξη του Γραμματέα του Τμήματος, Søren Nielsen,

Αφού διασκέφθηκε σε Συμβούλιο στις 13 Νοεμβρίου 2012,

Εξέδωσε την παρούσα απόφαση, που υιοθετήθηκε την ημερομηνία αυτή:

#### ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ

1. Η υπόθεση προέκυψε μετά από προσφυγή (αρ. προσφυγής 15894/09) που κατέθεσαν εναντίον της Ελληνικής Δημοκρατίας έντεκα πολίτες του Κράτους αυτού, ένας ιρακινός πολίτης (αρ. 4), ένας Αλβανός (αρ. 9) και ένας Μπαγκλαντεσιανός (αρ. 13), τα ονόματα των οποίων αναφέρονται στο παράρτημα («οι προσφεύγοντες»). Οι προσφεύγοντες προσέφυγαν στο Δικαστήριο στις 25 Φεβρουαρίου 2009 με βάση το άρθρο 34 της Σύμβασης προστασίας των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων («η Σύμβαση»).

2. Οι προσφεύγοντες εκπροσωπούνται από τους Δικηγόρους Θεσσαλονίκης Κ.Τσιτσελίκη και Α.Σπαθή. Η Ελληνική Κυβέρνηση («η Κυβέρνηση») εκπροσωπήθηκε από τους πληρεξουσίους της, την κα Φ.Δεδούση Πάρεδρο του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους και την κα Ζ.Χατζηπαύλου, Δικαστική Αντιπρόσωπο του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους. Αν και ενημερώθηκε για το δικαίωμά της να συμμετέχει στην διαδικασία (άρθρα 36§1 της Σύμβασης και 44§1 του Κανονισμού), η Αλβανική Κυβέρνηση δεν απάντησε.

No Φ 092.22/7986

3. Οι προσφεύγοντες καταγγέλλουν παραβίαση του άρθρου 3 της Σύμβασης λόγω των συνθηκών κράτησής τους στην φυλακή Ιωαννίνων.

4. Στις 17 Μαρτίου 2011, η προσφυγή κοινοποιήθηκε στην Κυβέρνηση. Όπως προβλέπεται από το άρθρο 29§1 της Σύμβασης αποφασίστηκε επίσης ότι το Τμήμα θα αποφασίσει συγχρόνως επί του παραδεκτού και επί της ουσίας της υπόθεσης.

## ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟ

### I. ΤΑ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΑ ΠΕΡΙΣΤΑΤΙΚΑ ΤΗΣ ΥΠΟ ΚΡΙΣΗ ΥΠΟΘΕΣΗΣ

5. Οι προσφεύγοντες φυλακίστηκαν σε διαφορετικές ημερομηνίες στην φυλακή Ιωαννίνων όπου εξέτισαν ποινές κράτησης διάρκειας από έξι μήνες έως και δέκα έτη και είκοσι μέρες.

#### **A. Η ξεχωριστή περίπτωση κάθε προσφεύγοντα στην Φυλακή Ιωαννίνων**

6. Ο **È È** κρατήθηκε από τις 20 Αυγούστου 2008 ως τις 5 Μαρτίου 2009 (έξι μήνες και δεκατρείς ημέρες) και στην συνέχεια μεταφέρθηκε στην φυλακή Τίρυνθας. Κατά την φυλάκισή του στην φυλακή Ιωαννίνων εργάστηκε εξήντα μία ημέρες.

7. Ο **È È** κρατήθηκε από την 1<sup>η</sup> Απριλίου 2008 ως τις 22 Οκτωβρίου 2010 (περίπου δύο έτη και έξι μήνες), ημερομηνία κατά την οποία απολύθηκε. Του δόθηκαν επτά άδειες εξόδου και εργάστηκε στην φυλακή τετρακόσιες είκοσι πέντε ημέρες. Κατά την διάρκεια της φυλάκισής του έτυχε θεραπευτικής οφθαλμολογικής αγωγής και εμβολιάστηκε κατά της ηπατίτιδας A και B καθώς και κατά της γρίπης.

8. Ο **È È** κρατείται από τις 19 Μαΐου 2008 και εκτίει ποινή δέκα ετών και είκοσι ημερών για πώληση ναρκωτικών. Κατά την διάρκεια της φυλάκισής του, είχε ήδη εργαστεί, μέχρι την ημέρα που στάλθηκαν οι παρατηρήσεις της Κυβέρνησης, επτακόσιες εξήντα επτά ημέρες. Στις 7 Μαΐου 2008, υπέστη μια χειρουργική επέμβαση λόγω καταγμάτων στα πλευρά και στην συνέχεια του χορηγήθηκε η κατάλληλη φαρμακευτική αγωγή. Εμβολιάστηκε επίσης κατά της ηπατίτιδας B.

9. Ο **Τ Æ È** κρατήθηκε από τις 9 Οκτωβρίου 2008 ως τις 4 Φεβρουαρίου 2009 (περίπου 4 μήνες). Κατά την διάρκεια της φυλάκισής του, εργάστηκε πενήντα ημέρες και δεν έλαβε καμία άδεια εξόδου επειδή

No Φ 092.22/7986

δεν πληρούσε τις απαιτούμενες προϋποθέσεις. Έλαβε ορθοπεδική ιατρική αγωγή.

10. Ο **È È** κρατήθηκε από τις 24 Σεπτεμβρίου 2007 ως τις 16 Ιουλίου 2009 (περίπου ένα έτος και δέκα ημέρες), οπότε και μεταφέρθηκε στην φυλακή Τίρυνθας. Κατά την διάρκεια της φυλάκισής του δεν έλαβε καμία άδεια εξόδου και εργάστηκε τετρακόσιες εβδομήντα έξι ημέρες.

11. Ο **È È** κρατήθηκε από τις 26 Μαΐου 2005 ως τις 9 Απριλίου 2009 (περίπου τρία έτη και έντεκα μήνες), οπότε και μεταφέρθηκε στην φυλακή Πατρών. Κατά την διάρκεια της φυλάκισής του, δεν έλαβε καμία άδεια εξόδου και εργάστηκε οχτακόσιες τριάντα δύο ημέρες.

12. Ο **ÈÈ** κρατήθηκε από τις 28 Φεβρουαρίου 2008 ως τις 14 Σεπτεμβρίου 2009 (περίπου ένα έτος και επτά μήνες), οπότε και μεταφέρθηκε στις αγροτικές φυλακές Κασσαβέτειας. Κατά την διάρκεια της φυλάκισής του, εργάστηκε τριακόσιες δέκα οκτώ ημέρες και έλαβε τέσσερις άδειες εξόδου.

13. Ο **È È** κρατήθηκε από τις 8 Μαρτίου 2007 ως τις 8 Μαΐου 2009 (περίπου δύο έτη και δύο μήνες). Έλαβε τρεις άδειες εξόδου και εργάστηκε τετρακόσιες είκοσι εννιά ημέρες. Εμβολιάστηκε κατά της ηπατίτιδας Α και Β.

14. Ο **È È** κρατήθηκε από τις 21 Απριλίου 2008 ως την 1<sup>η</sup> Απριλίου 2009 (περίπου έντεκα μήνες). Κατά την διάρκεια της φυλάκισής του, εργάστηκε σαράντα τέσσερις ημέρες και δεν έλαβε καμία άδεια εξόδου επειδή δεν πληρούσε τις απαιτούμενες προϋποθέσεις.

15. Ο **È È** κρατήθηκε από την 1<sup>η</sup> Αυγούστου 2007 ως τις 19 Φεβρουαρίου 2009 (περίπου ένα έτος και επτά μήνες) και στην συνέχεια μεταφέρθηκε στην φυλακή Κορυδαλλού. Κατά την διάρκεια της φυλάκισής του, εργάστηκε εκατόν δεκάξι ημέρες και έλαβε άδεια εξόδου.

16. Ο **È È** κρατήθηκε από τις 6 Φεβρουαρίου 2007 ως τις 30 Μαρτίου 2007, οπότε και μεταφέρθηκε στην φυλακή Τρικάλων. Μεταφέρθηκε εκ νέου στην φυλακή Ιωαννίνων στις 19 Οκτωβρίου 2007 και κρατήθηκε εκεί μέχρι τις 15 Ιουνίου 2008, οπότε και απολύθηκε. Στην φυλακή Ιωαννίνων κρατήθηκε συνολικά για ένα έτος και δέκα μήνες περίπου. Εργάστηκε εκεί πεντακόσιες σαράντα επτά ημέρες και δεν έλαβε

No Φ 092.22/7986

καμία άδεια εξόδου, αφού δεν κατέθεσε σχετική αίτηση. Όντας τοξικομανής έτυχε ιατρικής παρακολούθησης κατά την διάρκεια της φυλάκισής του στην φυλακή Ιωαννίνων χωρίς να παρουσιάσει σύνδρομο στέρησης.

17. Ο **È È** κρατήθηκε από τις 10 Δεκεμβρίου 2007 ως τις 18 Φεβρουαρίου 2009 (περίπου ένα έτος και δύο μήνες). Κατά την διάρκεια της φυλάκισής του, εργάστηκε τριάντα επτά ημέρες και δεν έλαβε καμία άδεια εξόδου επειδή δεν πληρούσε τις απαραίτητες προϋποθέσεις. Όντας τοξικομανής, έτυχε ιατρικής παρακολούθησης κατά την διάρκεια της φυλάκισής τους χωρίς να παρουσιάσει σύνδρομο στέρησης. Εμβολιάστηκε κατά της ηπατίτιδας Α.

18. Ο **È È** κρατήθηκε από τις 5 Μαρτίου 2008 ως τις 22 Ιουνίου 2009 (περίπου ένα έτος και τέσσερις μήνες) και στην συνέχεια μεταφέρθηκε στις αγροτικές φυλακές Κασσαβέτειας. Δεν εργάστηκε κατά την διάρκεια της κράτησής του και δεν έλαβε καμία άδεια εξόδου.

19. Ο **È È** κρατήθηκε από τις 9 Νοεμβρίου 2007 ως τις 25 Μαΐου 2009 (περίπου ένα έτος και επτά μήνες). Εργάστηκε διακόσιες οκτώ ημέρες και έλαβε τέσσερις άδειες εξόδου. Εμβολιάστηκε κατά της ηπατίτιδας Α και Β.

**Β. Οι ενέργειες των κρατούμενων στην Φυλακή Ιωαννίνων σχετικά με τις συνθήκες κράτησης τους.**

20. Στις 29 Ιανουαρίου 2009, εβδομήντα τέσσερις κρατούμενοι μεταξύ των οποίων και οι προσφεύγοντες απηύθυναν στο Συμβούλιο Φυλακής, με βάση το άρθρο 6 του νόμου 2776/1999 (Σωφρονιστικός Κώδικας) αναφορά στην οποία εξέφραζαν τα παράπονά τους σχετικά με τις συνθήκες κράτησής τους. Υπογραμμίζανε ότι οι συνθήκες αυτές ήταν αντίθετες τόσο προς το Νόμο 2776/1999 όσο και προς την Ευρωπαϊκή Σύμβαση. Ειδικότερα, αναφέρονταν τα εξής:

«Το άρθρο 21 §4 του Νόμου [υπ'αρ. 2776/1996] δεν εφαρμόζεται. Σύμφωνα με το άρθρο αυτό, οι θάλαμοι πρέπει να έχουν εμβαδόν τουλάχιστον 6 τ.μ. για κάθε κρατούμενο και να είναι εφοδιασμένοι με τραπέζια και καρέκλες σε αριθμό ανάλογο με αυτό των κρατούμενων. Λόγω όμως του υπερπληθυσμού της φυλακής, κάθε κρατούμενος δεν έχει παρά 1 τ.μ. προσωπικού χώρου. Μερικοί από εμάς δεν έχουν θέση

No Φ 092.22/7986

στους θαλάμους και είναι εγκατεστημένοι στους διαδρόμους, χωρίς τις καρέκλες και τα τραπέζια που προβλέπονται από το Νόμο.

Λόγω του συνωστισμού των κρατουμένων σε περιορισμένο χώρο, διατρέχουμε τον κίνδυνο να κολλήσουμε αρρώστιες, λόγω του ότι πολλοί συγκρατούμενοί μας πάσχουν από μεταδοτικές ασθένειες, και όσοι είναι άρρωστοι κινδυνεύουν να επιδεινωθεί η κατάσταση της υγείας τους.

Τέλος δεν υπάρχει καμία δυνατότητα να απασχοληθούμε με εποικοδομητικό τρόπο, να αναπτύξουμε και να ασκήσουμε δραστηριότητες σύμφωνα με τις προτιμήσεις και τα ενδιαφέροντά μας, να μορφωθούμε, να καταρτιστούμε επαγγελματικά και να ψυχαγωγηθούμε».

21. Από τον φάκελο προκύπτει ότι το Συμβούλιο Φυλακής δεν απάντησε στην αναφορά αυτή.

22. Στις 3 Φεβρουαρίου 2009, οι ίδιοι εβδομήντα τέσσερις κρατούμενοι προσέφυγαν στον Εισαγγελέα Πλημμελειοδικών Ιωαννίνων με προσφυγή με το ίδιο περιεχόμενο με εκείνο της αναφοράς της 28ης Ιανουαρίου 2009. Στις 25 Φεβρουαρίου η προσφυγή απορρίφθηκε.

#### **Γ. Η εκδοχή των προσφευγόντων.**

23. Οι προσφεύγοντες υπογραμμίζουν ότι διέμεναν και κοιμόντουσαν σε μικρούς θαλάμους και κελιά σε συνθήκες υπερπληθυσμού. Η φυλακή Ιωαννίνων, που έχει δυνατότητα φιλοξενίας 85 κρατουμένων φιλοξενούσε στην πραγματικότητα 225 κάτω από αξιοθρήνητες συνθήκες. Όλοι οι κρατούμενοι κοιμόντουσαν σε κουκέτες μοιρασμένες σε τέσσερις μεγάλους θαλάμους (με 32 κρατουμένους) και σε τέσσερις μικρούς θαλάμους (με 8 έως 20 κρατουμένους). Κανένας θάλαμος δεν είχε καρέκλες ή τραπέζι ή τον παραμικρό ελεύθερο χώρο. Οι κρατούμενοι που περνούσαν δεκαοκτώ ώρες περιορισμένοι στους θαλάμους, ήταν υποχρεωμένοι να μένουν στα κρεβάτια τους. Προς επίρρωση των ισχυρισμών τους οι κρατούμενοι προσκομίζουν φωτογραφίες των θαλάμων. Πολλοί κρατούμενοι υποφέρανε από σοβαρές ασθένειες για τις οποίες δεν λαμβάνανε θεραπευτική αγωγή και όσοι ήταν ακόμη υγιείς κινδυνεύανε να κολλήσουν ασθένειες λόγω της εγγύτητας. Όσον αφορά τους ασθενείς, δεν λαμβάνανε ικανοποιητική φροντίδα στην φυλακή. Οι τοξικομανείς, οι κρατούμενοι που υποφέρανε

No Φ 092.22/7986

από χρόνιες παθήσεις και όσοι χρειαζόντουσαν χειρουργική επέμβαση δεν λαμβάνανε καμία φροντίδα.

24. Οι προσφεύγοντες αναφέρουν επίσης ότι και το Υπουργείο Δικαιοσύνης και η Διεύθυνση της Φυλακής γνώριζαν ήδη την κατάσταση λόγω προηγούμενων αναφορών και ενός κινήματος των κρατουμένων οι οποίοι το Νοέμβριο του 2008 αποφάσισαν, σε όλες τις ελληνικές φυλακές να μπούκοτάρουν την τραπεζαρία.

25. Επίσης, με επιστολή του της 19<sup>ης</sup> Ιανουαρίου 2008, ο γιατρός της φυλακής Ιωαννίνων είχε ενημερώσει τον Διευθυντή της φυλακής ότι οι κρατούμενοι διέτρεχαν αυξημένο κίνδυνο ψυχιατρικών διαταραχών και σωματικών ασθενειών εξαιτίας του υπερπληθυσμού των φυλακών και της έλλειψης σωματικής άσκησης.

#### **Δ. Η εκδοχή της Κυβέρνησης**

26. Σύμφωνα με την Κυβέρνηση, η φυλακή Ιωαννίνων, με δυνατότητα φιλοξενίας 58 κρατουμένων, φιλοξενούσε αριθμό κρατουμένων που κυμαινόταν από 208 έως 227 κατά το δεύτερο εξάμηνο του 2008. Κάθε θάλαμος ήταν εξοπλισμένος με δύο τουαλέτες, τρία ουρητήρια και ένα νιπτήρα με πέντε βρύσες. Οι θάλαμοι αεριζόντουσαν επαρκώς και φωτιζόντουσαν από το φως της ημέρας. Η φυλακή διέθετε ιατρείο που λειτουργούσε με ένα γενικό γιατρό, έναν ειδικευόμενο, τρεις νοσοκόμες πτυχιούχους και δύο φύλακες. Κατά την υπό κρίση περίοδο, ο γιατρός έκανε 1.501 εξετάσεις κρατουμένων και διέταξε 211 μεταφορές στα Νοσοκομεία της περιοχής. Η φυλακή συνεργαζόταν με το Πανεπιστημιακό Νοσοκομείο και το Νοσοκομείο Χατζηκώστα των Ιωαννίνων, το οποίο και είχε αίθουσα ειδικά διαρρυθμισμένη για τους ασθενείς κρατούμενους.

27. Η Κυβέρνηση διευκρινίζει ότι οι συνθήκες κράτησης στην φυλακή Ιωαννίνων αποτέλεσαν δύο φορές αντικείμενο των εκθέσεων του Συνηγόρου του Πολίτη. Όσον αφορά την πρώτη έκθεση, με ημερομηνία 4 Απριλίου 2000, αναφέρει τα εξής: για τον Συνήγορο του πολίτη, το πιο σημαντικό πρόβλημα ήταν ο υπερπληθυσμός και ο συνωστισμός των κρατουμένων, πράγμα που καθιστούσε τις συνθήκες κράτησης εξευτελιστικές, ιδίως για τους κρατούμενους που ζούσαν στους διαδρόμους τις φυλακής. Ο Συνήγορος του πολίτη διαπίστωσε επίσης ότι οι ιατρικές υπηρεσίες που προσφέρονταν στους κρατούμενους ήταν ικανοποιητικές παρά την απουσία ψυχιάτρου, πράγμα που έκανε απαραίτητη την μεταφορά

No Φ 092.22/7986

των κρατουμένων που υπέφεραν από ψυχιατρικά προβλήματα σε άλλες φυλακές. Οι χώροι γενικώς ήταν καθαροί, συμπεριλαμβανομένων των ντουζ και των τουαλετών, η τροφή επαρκής και καλής ποιότητας. Υπήρχε επίσης ένας χώρος για την επαγγελματική κατάρτιση των κρατουμένων και την εισαγωγή στην πληροφορική.

28. Στην συνέχεια η Κυβέρνηση αναφέρει ότι η δεύτερη έκθεση, της 23<sup>ης</sup> Σεπτεμβρίου, επαναλάμβανε τις διαπιστώσεις σχετικά με τον υπερπληθυσμό και τον συνωστισμό των κρατουμένων, ιδίως αυτών που ήταν εγκατεστημένοι στους διαδρόμους. Ωστόσο, η έκθεση αυτή διαπίστωνε ότι 57 από τους 248 κρατουμένους εργαζόντουσαν, ότι η τροφή και ιατρικές υπηρεσίες ήταν καλές, και ότι αντίθετα δεν υπήρχε χώρος για σωματική άσκηση. Κατά τους εννιά πρώτους μήνες του 2009, κατατέθηκαν 220 αιτήσεις για άδεια εξόδου, εκ των οποίων 143 έγιναν δεκτές. Όσον αφορά τους αλλοδαπούς κρατουμένους, έπαιρναν πιο δύσκολα τέτοιες άδειες αφού δεν πληρούσαν τις προϋποθέσεις που απαιτούσε ο νόμος, ιδίως την ύπαρξη οικογένειας σταθερά εγκατεστημένης στην Ελλάδα.

## II. ΤΟ ΟΙΚΕΙΟ ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΕΣ ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΟΙ ΑΝΤΙΣΤΟΙΧΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ

29. Το οικείο εθνικό και διεθνές δίκαιο καθώς και οι εκθέσεις των εθνικών και διεθνών αρχών που αφορούν την φυλακή Ιωαννίνων αναφέρονται στην υπόθεση *Σαμαράς και λοιποί κατά Ελλάδος* (αρ. 11463/09, §§32-40, 28 Φεβρουαρίου 2012).

### ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΔΙΚΑΙΟ

#### I. ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΕΠΙΚΑΛΟΥΜΕΝΗ ΠΑΡΑΒΙΑΣΗ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 3 ΤΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ

30. Οι προσφεύγοντες υποστηρίζουν ότι έπεσαν θύματα απάνθρωπης και εξευτελιστικής μεταχείρισης λόγω των συνθηκών κράτησής τους στην φυλακή Ιωαννίνων. Επικαλούνται το άρθρο 3 της Σύμβασης, σύμφωνα με το οποίο:

«Ουδείς επιτρέπεται να υποβληθή εις βασάνους ούτε εις ποινάς ή μεταχειρίσιν απανθρώπους ή εξευτελιστικάς.»

No Φ 092.22/7986

**A. Ως προς το παραδεκτό**

31. Το Δικαστήριο διαπιστώνει ότι η προσφυγή δεν είναι προδήλως αβάσιμη υπό την έννοια του άρθρου 35 §3 (α) της Σύμβασης. Κρίνει επίσης ότι δεν αντίκειται σε κανέναν άλλο λόγο απαραδέκτου. Επομένως πρέπει να κηρυχτεί παραδεκτή.

**B. Ως προς την ουσία***1. Επιχειρήματα των μερών*

32. Η Κυβέρνηση επικρίνει την προσέγγιση που έχει υιοθετήσει το Δικαστήριο σε ορισμένες αποφάσεις του (*Melnik κατά Ουκρανίας*, αρ. 72286/01, 28 Μαρτίου 2006, *Kadikis κατά Λεττονίας* (αρ. 2), αρ. 62393/00, 4 Μαΐου 2006, *Andrei Frolov κατά Ρωσίας*, αρ. 205/02, 29 Μαρτίου 2007 και *Νησιώτης κατά Ελλάδας*, αρ. 34704/08, 10 Φεβρουαρίου 2011), σύμφωνα με την οποία διαιρείται το εμβαδόν του θαλάμου της φυλακής με τον αριθμό κρατούμενων και συμπεραίνεται η παραβίαση του άρθρου 3 της Σύμβασης αν το πηλίκο της διαίρεσης είναι μικρότερο των 3 τ.μ. για κάθε κρατούμενο. Σύμφωνα με την Κυβέρνηση. Η προσέγγιση αυτή παρουσιάζει το εξής μειονέκτημα: ξεκινά από την υπόθεση ότι οι κρατούμενοι διαμένουν μονίμως στον χώρο που προκύπτει από τη διαίρεση αυτή. Κατά την γνώμη της Κυβέρνησης θα πρέπει να ληφθούν υπόψη και άλλα στοιχεία και ιδίως η ελευθερία που έχουν οι κρατούμενοι να κυκλοφορούν εκτός του κελιού τους, κριτήριο που το Δικαστήριο έλαβε υπόψη του στην απόφαση *Valasinas κατά Λιθουανίας* (αρ. 44558/98, §103, CEDH 2001-VIII).

33. Η Κυβέρνηση υπογραμμίζει ότι στην υπό κρίση υπόθεση οι προσφεύγοντες οι οποίοι εργαζόντουσαν κατά την διάρκεια της φυλάκισής τους δεν ζούσαν αποκλειστικά στους θαλάμους, αλλά και στα εργαστήρια, την τραπεζαρία και την αυλή της φυλακής. Έτσι, και λόγω των άλλων συνθηκών κράτησης (ποιότητα τροφής, αερισμός και φωτισμός, υγιεινή, ιατρικές υπηρεσίες, κατάληψη, άδειες εξόδου), οι κρατούμενοι δεν ήταν υποχρεωμένοι να υφίστανται την κατάσταση υπερπληθυσμού της φυλακής σε τέτοιο βαθμό που η διαμονή τους να μπορεί να θεωρηθεί ότι παραβιάζει το άρθρο 3 της Σύμβασης. Η Κυβέρνηση προσθέτει ότι κατά την εισαγωγή τους στην φυλακή, οι κρατούμενοι υποβλήθηκαν σε ιατρική εξέταση και εμβολιάστηκαν και ότι κανένας τους δεν παραπονέθηκε για επιδείνωση της υγείας του.

No Φ 092.22/7986

34. Τέλος η Κυβέρνηση προσθέτει στις παρατηρήσεις της ένα μακρύ κατάλογο νομοθετικών διατάξεων και άλλων μέτρων που έχουν σκοπό να βελτιώσουν τις συνθήκες στις ελληνικές φυλακές: το Νόμο 3011/2009 που περιορίζει τον αριθμό των περιπτώσεων που προβλέπονται για να τεθούν σε προσωρινή κράτηση οι ύποπτοι. Το Νόμο 3904/2010, που εισάγει εναλλακτικά της φυλάκισης μέτρα. Το νόμο 3860/2010 που προβλέπει ότι οι ανήλικοι καταδικάζονται σε ποινή φυλάκισης μόνον όταν έχουν διαπράξει κακουργήματα. Επίσης ειδικά μέτρα που έχουν ληφθεί για να μειωθούν οι ποινές για τους τοξικομανείς που συμμετέχουν σε προγράμματα απεξάρτησης ή για να αυξηθούν οι δυνατότητες εργασίας μέσα στην φυλακή. Τέλος την κατασκευή νέων φυλακών, οι οποίες έχουν ήδη περατωθεί ή κατασκευάζονται για την αποσυμφόρηση των υπαρχουσών φυλακών.

35. Οι προσφεύγοντες από την πλευρά τους επικαλούνται την Σύσταση της Επιτροπής Υπουργών για τους Ευρωπαϊκούς Σωφρονιστικούς Κανόνες, τις προδιαγραφές της Επιτροπής για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων και της Απάνθρωπης ή Ταπεινωτικής Μεταχείρισης ή Τιμωρίας (CPT), την οικεία ελληνική νομοθεσία και τη νομολογία του Δικαστηρίου σε παρόμοιες υποθέσεις (αναφέρονται ιδίως στην απόφαση *Sulejmanovic κατά Ιταλίας*, αρ. 22635, §43, 16 Ιουλίου 2009). Ισχυρίζονται ότι οι συνθήκες διαβίωσης στην φυλακή Ιωαννίνων απέχουν πολύ από το να αντιστοιχούν στις εθνικές και διεθνείς προδιαγραφές και ότι μπορεί να προκαλέσουν στους κρατούμενους σοβαρά ψυχολογικά και σωματικά προβλήματα. Υπογραμμίζουν ότι η προαναφερθείσα απόφαση *Vasalinas*, την οποία επικαλείται η Κυβέρνηση, δεν είναι παρόμοια με την παρούσα υπόθεση: στην απόφαση αυτή το Δικαστήριο, κατά την γνώμη τους διαπίστωσε ότι ο προσφεύγων διέθετε χώρο 5 τ.μ. ενώ στην υπό κρίση υπόθεση ο μέσο όρος της επιφάνειας που είχε στην διάθεσή του κάθε κρατούμενος ήταν 1 τ.μ. ή και λιγότερο.

36. Εξάλλου οι προσφεύγοντες υποστηρίζουν ότι τα νέα μέτρα και οι νόμοι που αναφέρει η Κυβέρνηση δεν είναι σχετικά με τα πραγματικά περιστατικά της υπό κρίση υπόθεσης γιατί δεν μπορούν να συνεισφέρουν στο να απαλύνουν τον πόνο των προσφευγόντων.

## 2. Η κρίση του Δικαστηρίου

### A) Γενικές αρχές που προκύπτουν από τη Νομολογία

No Φ 092.22/7986

37. Το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι το άρθρο 3 της Σύμβασης που καθιερώνει μία από τις θεμελιώδεις αρχές των δημοκρατικών κοινωνιών, απαγορεύει με όρους απόλυτους το βασανιστήριο και τις απάνθρωπες ή εξευτελιστικές ποινές ή μεταχειρίσεις, ανεξάρτητα από την φύση των πράξεων που καταλογίζονται στον ενδιαφερόμενο (*Labita κατά Ιταλίας* [GC], αρ. 26772/95, §119, CEDH 2000-IV, και *Saadi κατά Ιταλίας*, [GC], αρ. 37201/06, §127, 28 Φεβρουαρίου 2008). Επιβάλλει στο Κράτος να διασφαλίσει ότι κάθε φυλακισμένος κρατείται σε συνθήκες σύμφωνες με τον σεβασμό της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, ότι ο τρόπος εκτέλεσης του μέτρου δεν υποβάλει τον ενδιαφερόμενο σε τέτοια οδύνη ή δοκιμασία που να υπερβαίνει το αναπόφευκτο επίπεδο οδύνης που συνδέεται με την κράτηση, και ότι, αναφορικά με τις πρακτικές απαιτήσεις της φυλάκισης, η υγεία και η ευζωία του φυλακισμένου διασφαλίζονται καταλλήλως (*Kudla κατά Πολωνίας*, [GC], αρ. 30210/96, §92-94, CEDH 2000-XI).

38. Το Δικαστήριο υπενθυμίζει επίσης ότι ο υπερπληθυσμός των φυλακών αυτός καθαυτός θέτει ένα πρόβλημα υπό το πρίσμα του άρθρου 3 της Σύμβασης (*Kalachnikov κατά Ρωσίας*, αρ. 47095/99, §97, CEDH 2002-VII). Ωστόσο το Δικαστήριο δεν μπορεί να δώσει με ακρίβεια και οριστικά το μέγεθος του προσωπικού χώρου που πρέπει να χορηγείται σε κάθε κρατούμενο σύμφωνα με την Σύμβαση, αφού το θέμα αυτό μπορεί να εξαρτάται από πολλούς παράγοντες, όπως η διάρκεια της στέρησης της ελευθερίας, οι δυνατότητες πρόσβασης σε περίπατο στον καθαρό αέρα ή η ψυχική και φυσική κατάσταση του φυλακισμένου (*Trepachkine κατά Ρωσίας*, αρ. 36898/03, §92, 19 Ιουλίου 2007, προαναφερθείσα *Σαμαράς και λοιποί*, §57).

39. Παρόλα αυτά σε ορισμένες υποθέσεις, η έλλειψη προσωπικού χώρου για τους κρατούμενους είναι τόσο κραυγαλέα που από μόνη της δικαιολογεί την διαπίστωση της παραβίασης του άρθρου 3. Έτσι το Δικαστήριο συμπέρανε την παραβίαση του άρθρου 3 σε υποθέσεις υπερπληθυσμού φυλακών όπου κάθε κρατούμενος δεν είχε καθόλου προσωπικό χώρο για να κοιμηθεί στο κελί, όταν το ολικό εμβαδόν του κελιού δεν επέτρεπε στους κρατούμενους να κινούνται ελεύθερα ανάμεσα στα έπιπλα (*Ananyev και λοιποί*, αρ. 42525/07 και 60800/08, §148, 10 Ιανουαρίου 2012) ή όταν οι προσφεύγοντες διέθεταν κατ' άτομα λιγότερα από 3 τ.μ. (*Trepachkine κατά Ρωσίας* (αρ. 2), αρ. 14248/05, §113, 16 Δεκεμβρίου 2010, προαναφερθείσα *Ananyev και λοιποί*, §145).

No Φ 092.22/7986

40. Αντίθετα στις υποθέσεις όπου ο υπερπληθυσμός δεν ήταν τόσο σημαντικός ώστε να εγείρει από μόνος του πρόβλημα υπό το πρίσμα του άρθρου 3, το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι σημείωσε ότι άλλες εκφάνσεις των συνθηκών κράτησης έπρεπε να ληφθούν υπόψη στην εξέταση της τήρησης της διάταξης αυτής. Ανάμεσα στα στοιχεία αυτά είναι η δυνατότητα να χρησιμοποιεί κανείς ιδιωτικά τις τουαλέτες, ο τρόπος εξαερισμού, η πρόσβαση στο φυσικό φως και αέρα, η ποιότητα της θέρμανσης και η τήρηση των βασικών απαιτήσεων υγιεινής (βλ. προαναφερθείσα *Νησιώτης*, §39). Έτσι, ακόμα και στις υποθέσεις όπου κάθε κρατούμενος διέθετε από 3 έως 4 τ.μ., το Δικαστήριο συμπέρανε την παραβίαση του άρθρου 3 από την στιγμή που η έλλειψη χώρου συνοδευόταν από έλλειψη εξαερισμού και φωτός (*Peers κατά Ελλάδας*, αρ. 28524/95, §§70-72, CEDH 2001-III, *Babouchkine κατά Ρωσίας*, αρ. 67253/01, §44, 18 Οκτωβρίου 2007, *Vlassov κατά Ρωσίας*, αρ. 78146/01, §84, 12 Ιουνίου 2008). Επίσης, το Δικαστήριο έχει θεωρήσει συχνά ότι η άσκηση στον καθαρό αέρα για περιορισμένη διάρκεια αποτελούσε παράγοντα που επιδείνωνε την κατάσταση του προσφεύγοντα, ο οποίος ήταν περιορισμένος στο κελί του για την υπόλοιπη μέρα χωρίς καμία ελευθερία μετακίνησης (*Gladkiy κατά Ρωσίας*, αρ. 3242/03, §69, 21 Δεκεμβρίου 2010, και *Yevgeni Alekseyenko κατά Ρωσίας*, αρ. 418633/04, §88, 27 Ιανουαρίου 2011).

#### **B) Εφαρμογή των προαναφερθεισών αρχών στην υπό κρίση υπόθεση**

41. Το Δικαστήριο υπενθυμίζει εξαρχής ότι κλήθηκε να αποφανθεί για της συνθήκες διαβίωσης των κρατουμένων στην φυλακή των Ιωαννίνων επ'ευκαιρία των υποθέσεων *Νησιώτης* (προαναφερθείσα απόφαση), *Ταγκατίδης και λοιποί κατά Ελλάδας* (αρ. 2889/09, απόφαση της 11<sup>ης</sup> Οκτωβρίου 2011) και *Σαμαράς και λοιποί* (προαναφερθείσα απόφαση). Ειδικότερα, στην πιο πρόσφατη απόφασή του, *Σαμαράς και λοιποί* (προαναφερθείσα), το Δικαστήριο εξέτασε ιδίως το πρόβλημα του υπερπληθυσμού των φυλακών που υπέστησαν δεκατρείς προσφεύγοντες, η πλειονότητα των οποίων κρατούνταν στην Φυλακή Ιωαννίνων από τον Μάρτιο του 2007 ως τον Αύγουστο του 2010 υπό συνθήκες κράτησης σχεδόν ίδιες με αυτές της παρούσας προσφυγής (προαναφερθείσα *Σαμαράς και λοιποί*, §§ 6-18 και 22-31). Το Δικαστήριο αναφέρθηκε ιδίως στην έκθεση του Συνηγόρου του Πολίτη που συντάχτηκε μετά την επίσκεψή του στην φυλακή Ιωαννίνων το 2009. Ο Συνήγορος του Πολίτη έκρινε

No Φ 092.22/7986

ειδικότερα ότι λαμβάνοντας υπόψη τον αριθμό των κρατουμένων, οι θάλαμοι και τα κελιά ήταν «απολύτως ανεπαρκή», και ότι η αναλογία χώρου/αριθμού κρατουμένων ήταν «απολύτως απαράδεκτη». Παρατήρησε επίσης ότι οι κρατούμενοι δεν είχαν ούτε έναν χώρο 1 τ.μ. για να στέκονται όρθιοι. Ότι, ελλείπει τραπεζαρίας, καρεκλών και τραπεζιών, ήταν υποχρεωμένοι να τρώνε καθιστοί στα κρεβάτια τους, ότι δεν υπήρχε χώρος για σωματική άσκηση και ότι οι αλλοδαποί δεν είχαν την δυνατότητα να εργαστούν και τέλος ότι η αναλογία των κρατουμένων που μπορούσαν να εργαστούν σε σχέση με το σύνολο του πληθυσμού των φυλακισμένων (57/248) δεν ήταν ικανοποιητική. Το Δικαστήριο σημείωσε επίσης ότι σε επιστολή της 19<sup>ης</sup> Ιανουαρίου 2008, ο γιατρός της φυλακής είχε ενημερώσει τον Διευθυντή της Φυλακής ότι οι κρατούμενοι διέτρεχαν αυξημένο κίνδυνο να παρουσιάσουν ψυχιατρικές διαταραχές και σωματικές παθήσεις εξαιτίας του υπερπληθυσμού και της έλλειψης σωματικής άσκησης (προαναφερθείσα *Σαμαράς και λοιποί*, §60, και ανωτέρω §25).

42. Επίσης, στην προαναφερθείσα απόφαση *Σαμαράς και λοιποί*, το Δικαστήριο αναφέρθηκε ρητά στο ότι η πλειονότητα των προσφευγόντων εργαζόντουσαν στα εργαστήρια της φυλακής Ιωαννίνων και έτσι για ένα μέρος της ημέρας γλίτωναν από τον συνωστισμό που επικρατούσε στους θαλάμους και τα κελιά. Ωστόσο, παρόλο που θεώρησε ότι ο παράγοντας αυτός που συνεισέφερε να μετριαστεί η βαρύτητα των συνθηκών κράτησης μπορούσε να ληφθεί υπόψη για την δίκαιη ικανοποίηση κατά τον καθορισμό του ποσού που μπορούσε να επιδικαστεί στους προσφεύγοντες, το Δικαστήριο συμπεράνε την παραβίαση του άρθρου 3 της Σύμβασης (προαναφερθείσα *Σαμαράς και λοιποί*, §§63 και 65).

43. Το Δικαστήριο θεωρεί ότι οι διαπιστώσεις του στην προαναφερθείσα απόφαση *Σαμαράς και λοιποί* εφαρμόζονται και στην παρούσα υπόθεση, αφού τα επίδικα πραγματικά περιστατικά της εκτείνονται περίπου στην ίδια περίοδο με αυτή που έλεγξε το Δικαστήριο στην προαναφερθείσα απόφαση. Πράγματι, δεκατρείς από τους δεκατέσσερις προσφεύγοντες εργάστηκαν κατά την περίοδο του εγκλεισμού τους στις φυλακές. Ειδικότερα ο κ. Ε κρατήθηκε για έξι μήνες και δεκατρείς ημέρες και κατά τη διάρκεια της περιόδου αυτής εργάστηκε εξήντα μία ημέρες. Ο κ. Ε κρατήθηκε περίπου δύο έτη και έξι μήνες και κατά τη διάρκεια της περιόδου αυτής εργάστηκε τετρακόσιες είκοσι πέντε ημέρες. Ο κ. Ε κρατήθηκε περίπου τρία έτη μέχρι την ημερομηνία αποστολής των παρατηρήσεων της Κυβέρνησης και κατά τη

No Φ 092.22/7986

διάρκεια της περιόδου αυτής είχε εργαστεί επτακόσιες εξήντα επτά ημέρες. Ο κ. ÜÈ κρατήθηκε περίπου τέσσερις μήνες και κατά τη διάρκεια της περιόδου αυτής εργάστηκε πενήντα ημέρες. Ο κ. È κρατήθηκε περίπου ένα έτος και δέκα μήνες και κατά τη διάρκεια της περιόδου αυτής εργάστηκε τετρακόσιες εξήντα επτά ημέρες. Ο κ. È κρατήθηκε περίπου τρία έτη και έντεκα μήνες και κατά τη διάρκεια της περιόδου αυτής εργάστηκε οκτακόσιες τριάντα δύο ημέρες. Ο κ. È κρατήθηκε περίπου ένα έτος και επτά μήνες και κατά τη διάρκεια της περιόδου αυτής εργάστηκε τριακόσιες δέκα οκτώ ημέρες. Ο κ. È κρατήθηκε περίπου δύο έτη και δύο μήνες και κατά τη διάρκεια της περιόδου αυτής εργάστηκε τετρακόσιες είκοσι εννιά ημέρες. Ο κ. È κρατήθηκε περίπου έντεκα μήνες και κατά τη διάρκεια της περιόδου αυτής εργάστηκε σαράντα τέσσερις ημέρες. Ο κ. È κρατήθηκε περίπου ένα έτος και επτά μήνες και κατά τη διάρκεια της περιόδου αυτής εργάστηκε εκατόν δεκάξι ημέρες. Ο κ. È κρατήθηκε περίπου ένα έτος και δέκα μήνες και κατά τη διάρκεια της περιόδου αυτής εργάστηκε πεντακόσιες σαράντα επτά ημέρες. Ο κ. È κρατήθηκε περίπου ένα έτος και δύο μήνες και κατά τη διάρκεια της περιόδου αυτής εργάστηκε τριάντα επτά ημέρες. Ο κ. È κρατήθηκε περίπου ένα έτος και τέσσερις μήνες και δεν εργάστηκε καθόλου κατά την διάρκεια της κράτησής του. Τέλος ο κ. È κρατήθηκε περίπου ένα έτος και επτά μήνες και κατά τη διάρκεια της περιόδου αυτής εργάστηκε διακόσιες οκτώ ημέρες.

44. Το Δικαστήριο διαπιστώνει ότι όπως και στην προαναφερθείσα υπόθεση *Σαμαράς και λοιποί*, στην πλειονότητα των προαναφερθεισών περιπτώσεων η περίοδος κατά την οποία οι προσφεύγοντες εργάστηκαν δεν αποτελούσε παρά τμήμα της συνολικής διάρκειας της φυλάκισής τους. Το υπόλοιπο της κράτησής τους διεξήχθη στις ίδιες γενικές συνθήκες που επικρατούσαν στην φυλακή Ιωαννίνων, που ήδη κρίθηκαν αντίθετες προς το άρθρο 3 της Σύμβασης, για το σύνολο των κρατουμένων, που διέμεναν στους θαλάμους και τα κελιά τους. Αλλά ακόμα και αν υποθέσουμε ότι η ημέρα εργασίας ήταν οκτώ ωρών, για το υπόλοιπο της ημέρας, όλοι οι κρατούμενοι βρισκότουσαν μαζί ζούσαν σε υπερπληθυσμένα κελιά, ήταν αναγκασμένοι να τρώνε στο κρεβάτι τους και δεν είχαν καθόλου προσωπικό χώρο, καθώς και κανένα χώρο όπου να μπορούν να ψυχαγωγηθούν ή να ασκηθούν (βλ. προαναφερθείσα *Σαμαράς και λοιποί* §65).

45. Αφού εξέτασε όλα τα στοιχεία που υποβλήθηκαν στην κρίση του, το Δικαστήριο θεωρεί ότι η Κυβέρνηση δεν εξέθεσε κανένα πραγματικό

No Φ 092.22/7986

περιστατικό και κανένα επιχείρημα που να μπορεί να οδηγήσει σε διαφορετικό συμπέρασμα στην παρούσα υπόθεση από αυτό στο οποίο κατέληξε το Δικαστήριο στην προαναφερθείσα απόφαση *Σαμαράς και λοιποί*. Υπό τις συνθήκες αυτές και λαμβάνοντας υπόψη του την σχετική νομολογία του το Δικαστήριο κρίνει ότι οι συνθήκες υπό τις οποίες κρατήθηκαν οι προσφεύγοντες έχουν φτάσει τον ελάχιστο βαθμό βαρύτητας που απαιτείται για την «εξευτελιστική» μεταχείριση υπό την έννοια του άρθρου 3 της Σύμβασης.

Επομένως, υπήρξε παραβίαση του άρθρου 3 της Σύμβασης.

## Π. ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΩΝ ΑΡΘΡΩΝ 41 ΚΑΙ 46 ΤΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ

46. Τα άρθρα 41 και 46 της Σύμβασης ορίζουν τα εξής:

### Άρθρο 41 . Δίκαιη ικανοποίηση

Εάν το Δικαστήριο κρίνει ότι υπήρξε παραβίαση της Σύμβασης ή των Πρωτοκόλλων της, και αν το εσωτερικό δίκαιο του Υψηλού Συμβαλλόμενου Μέρους δεν επιτρέπει παρά μόνο ατελή εξάλειψη των συνεπειών της παραβίασης αυτής, το Δικαστήριο χορηγεί, εφόσον είναι αναγκαίο, στον παθόντα δίκαιη ικανοποίηση.

### Άρθρο 46 . Υποχρεωτική ισχύς και εκτέλεση των δικαστικών αποφάσεων

1. Τα Υψηλά Συμβαλλόμενα Μέρη αναλαμβάνουν την υποχρέωση να συμμορφώνονται προς τις οριστικές αποφάσεις του Δικαστηρίου επί των διαφορών στις οποίες είναι διάδικοι.

2. Η οριστική απόφαση του Δικαστηρίου διαβιβάζεται στην Επιτροπή των Υπουργών που εποπτεύει την εκτέλεση της εν λόγω απόφασης.

## A. Ζημία

47. Οι προσφεύγοντες υποστηρίζουν ότι υπέστησαν ηθική βλάβη επειδή οι συνθήκες κράτησης τους τους προκάλεσαν σημαντική ψυχική οδύνη και σωματικό πόνο, προσέβαλαν την αξιοπρέπειά τους και τους προκάλεσαν αισθήματα ταπείνωσης και εξευτελισμού. Ζητούν διάφορα ποσά που υπολογίζονται με βάση την διάρκεια κράτησης του καθενός. Ειδικότερα ζητούν τα ακόλουθα ποσά: ο κ. ~~Ε~~ 6.000€, ο κ. ~~Ε~~ 22.000€, ο κ. ~~Ε~~ 29.000€, ο κ. ~~Ε~~ 15.000€, ο κ. ~~Ε~~ 35.000€, ο κ. ~~Ε~~ 14.000€, ο κ. ~~Ε~~ 17.000€, ο κ. ~~Ε~~ 14.000€, ο κ. ~~Ε~~ 16.000€, ο κ. ~~Ε~~ 8.000€, ο κ. ~~Ε~~ και ο κ. ~~Ε~~ 14.000€. Οι προσφεύγοντες ζητούν τα ποσά που θα επιδικαστούν ως δίκαιη

No Φ 092.22/7986

ικανοποίηση να καταβληθούν απευθείας στον τραπεζικό λογαριασμό που θα υποδείξουν οι δικηγόροι τους.

48. Η Κυβέρνηση καλεί το Δικαστήριο να απορρίψει τις αξιώσεις των προσφευγόντων σύμφωνα με το άρθρο 60 §14 του Κανονισμού επειδή οι ενδιαφερόμενοι δεν παρουσιάζουν τον τρόπο υπολογισμού της επικαλούμενης ηθικής βλάβης. Υποστηρίζει ότι τα αιτούμενα ποσά που κυμαίνονται από 6.000€ ως 35.000€ είναι υπερβολικά και δεν δικαιολογούνται και ότι η μόνη ένδειξη της διάρκειας της κράτησης δεν αποτελεί συγκεκριμένο τρόπο υπολογισμού και δεν δικαιολογεί τα ποσά αυτά. Υπογραμμίζει ότι η πλειονότητα των προσφευγόντων εργάστηκε για αρκετά μεγάλες χρονικές περιόδους και ορισμένοι από αυτούς έλαβαν άδειες εξόδου, χωρίς ωστόσο να προσκομίζει διευκρινίσεις για το θέμα αυτό. Τέλος υποστηρίζει ότι η επίδικση στους προσφεύγοντες αυτών των υπέρμετρων ποσών που ζητούν λόγω ηθικής βλάβης περιορίζει το ενδιαφερόμενο Κράτος από πόρους που μπορεί να χρησιμοποιήσει για να αντιμετωπίσει προβλήματα από τα οποία προέρχεται η διαπίστωση της παραβίασης σε περιπτώσεις παρόμοιες με αυτές της παρούσας υπόθεσης και αυτό πολύ περισσότερο κατά την σημερινή οικονομική κατάσταση της Ελλάδας την οποία καλεί το Δικαστήριο να λάβει υπόψη του. Τέλος η Κυβέρνηση θεωρεί ότι η ενδεχόμενη διαπίστωση της παραβίασης θα αποτελούσε επαρκή δίκαιη ικανοποίηση.

49. Το Δικαστήριο θεωρεί ότι οι προσφεύγοντες υπέστησαν ορισμένη ηθική βλάβη λόγω των συνθηκών κράτησής τους και ότι έτσι έχουν δικαίωμα σε αποζημίωση. Για να καθορίσει το ποσό της αποζημίωσης αυτής, σημειώνει, όπως το υπογραμμίζουν άλλωστε και οι προσφεύγοντες, ότι δεν βρίσκονται όλοι στην ίδια κατάσταση. Για να υπολογίσει την αποζημίωση που πρέπει να καταβληθεί σε καθέναν τους το Δικαστήριο θεωρεί ότι πρέπει να λάβει υπόψη του την συνολική διάρκεια κράτησής τους στην φυλακή Ιωαννίνων αλλά και την περίοδο κατά την οποία εργάστηκαν. Με βάση τα στοιχεία αυτά και αποφαινόμενο με δικαιοσύνη, επιδικάζει 15.000€ στους κκ.  $\tilde{\text{E}}$  και  $\tilde{\text{E}}$ , 10.000€ στους κκ.  $\tilde{\text{E}}$ ,  $\tilde{\text{E}}$ ,  $\tilde{\text{E}}$ ,  $\tilde{\text{E}}$ , 7.000€ στους κκ.  $\tilde{\text{E}}$  και  $\tilde{\text{E}}$  και 5.000€ στον κ.  $\tilde{\text{E}}$ , συν κάθε ποσό που μπορεί να οφείλεται ως φόρος. Τα ποσά αυτά θα πρέπει να καταβληθούν απευθείας στον τραπεζικό λογαριασμό που θα υποδείξουν οι δικηγόροι των προσφευγόντων.

No Φ 092.22/7986

50. Επίσης, το Δικαστήριο υπογραμμίζει ότι σύμφωνα με το άρθρο 46 της Σύμβασης τα Συμβαλλόμενα Μέρη δεσμεύτηκαν να συμμορφωθούν με τις οριστικές αποφάσεις του Δικαστηρίου στις διαφορές στις οποίες είναι διάδικοι με την Επιτροπή Υπουργών να έχει την υποχρέωση να εποπτεύει την εκτέλεση. Από αυτό συνάγεται ιδίως ότι το καθ' ου η προσφυγή κράτος, που έχει αναγνωριστεί υπεύθυνο παραβίασης της Σύμβασης ή των Πρωτοκόλλων αυτής καλείται όχι μόνον να καταβάλει στους ενδιαφερόμενους τα ποσά που επιδικάζονται ως δίκαιη ικανοποίηση αλλά και να επιλέξει, υπό τον έλεγχο της Επιτροπής Υπουργών, τα γενικά μέτρα και/ή ενδεχομένως ατομικά που πρέπει να λάβει στην εσωτερική έννομη τάξη του για να θέσει τέλος στην παραβίαση που διαπίστωσε το Δικαστήριο και να εξαλείψει όσο είναι δυνατόν τις συνέπειές της (*De Clerck κατά Βελγίου*, αρ. 34316/02, §97, 25 Σεπτεμβρίου 2007). Επίσης εννοείται ότι το καθ' ου η προσφυγή κράτος είναι ελεύθερο, υπό τον έλεγχο της Επιτροπής Υπουργών, να επιλέξει τα μέσα για να εκτελέσει την έννομη υποχρέωσή του ως προς το άρθρο 46 της Σύμβασης αρκεί τα μέσα αυτά να είναι σύμφωνα με τα συμπεράσματα της απόφασης του Δικαστηρίου (*Scozzari και Giunta κατά Ιταλίας*, [GC], αρ. 39221/98 και 41963/98, CEDH 2000-VIII).

51. Το Δικαστήριο σημειώνει ότι όχι μόνον ο Συνήγορος του πολίτη αλλά και ο γιατρός της φυλακής προειδοποίησαν επανειλημμένως (ο πρώτος ήδη το 2000) τις αρχές για την κατάσταση που επικρατούσε στην Φυλακή Ιωαννίνων. Υπενθυμίζει επίσης ότι στις προαναφερθείσες αποφάσεις *Νησιώτης, Ταγκαρίδης και λοιποί και Σαμαράς και λοιποί* είχε την ευκαιρία να αποφανθεί για τις συνθήκες κράτησης στην εν λόγω φυλακή και συμπέρανε την παραβίαση του άρθρου 3 και επιδίκασε σημαντικά ποσά για την ηθική βλάβη που υπέστησαν οι προσφεύγοντες. Το Δικαστήριο συμερίζεται την ανησυχία της Κυβέρνησης για την βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης στις φυλακές. Για το λόγο αυτό θεωρεί ότι επιβάλλεται μια παρέμβαση δραστική και γρήγορη προκειμένου να ληφθούν τα κατάλληλα μέτρα ώστε οι συνθήκες κράτησης στην φυλακή αυτή να είναι σύμφωνες με τις απαιτήσεις του άρθρου 3 και έτσι να αποφευχθούν στο μέλλον παραβιάσεις όπως αυτή που διαπιστώθηκε στην παρούσα υπόθεση (βλ. προαναφερθείσα *Σαμαράς και λοιποί*, §73).

## **B. Έξοδα και δικαστική δαπάνη**

No Φ 092.22/7986

52. Οι προσφεύγοντες ζητούν επίσης 2.500 € για τα έξοδα και την δικαστική δαπάνη στα οποία υποβλήθηκαν για την διαδικασία ενώπιον του Δικαστηρίου, ιδίως για την αμοιβή των δύο δικηγόρων τους, διευκρινίζοντας ότι θα τους πληρώσουν μετά το τέλος της διαδικασίας.

53. Η Κυβέρνηση υποστηρίζει ότι πρόκειται για μια μελλοντική δαπάνη την οποία το Δικαστήριο θα πρέπει να κρίνει απαράδεκτη και να την απορρίψει ως αόριστη.

54. Το Δικαστήριο θεωρεί βέβαιο ότι οι προσφεύγοντες υποβλήθηκαν πραγματικά σε έξοδα των οποίων ζητούν την πληρωμή αφού ως πελάτες συνήψαν την νομική υποχρέωση να πληρώσουν τους πληρεξουσίους δικηγόρους τους με βάση τη συμφωνία τους (βλ. *mutatis mutandis*, *M.S.S. κατά Βελγίου και Ελλάδας* [GC], αρ. 30696/09, §414, 21 Ιανουαρίου 2011, και *Sanoma Uitgevers B.V. κατά Ολλανδίας*, αρ. 38224/03, §110, 31 Μαρτίου 2009). Θεωρεί εύλογο να επιδικάσει το ποσό των 1.500 € συνολικά για την αιτία αυτή, συν κάθε ποσό που μπορεί να οφείλεται από τους προσφεύγοντες ως φόρος, που θα κατατεθεί απευθείας στον τραπεζικό λογαριασμό που θα υποδείξουν οι δικηγόροι τους.

### Γ. Τόκοι υπερημερίας

55. Το Δικαστήριο κρίνει ότι αρμόζει να υπολογισθούν οι τόκοι υπερημερίας επί του επιτοκίου διευκολύνσεως οριακού δανεισμού της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τραπέζης, προσαυξημένου κατά τρεις ποσοστιαίες μονάδες.

ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΛΟΓΟΥΣ ΑΥΤΟΥΣ, ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ, ΟΜΟΦΩΝΑ,

1. *Κηρύσσει* την προσφυγή παραδεκτή,
2. *Αποφαίνεται* ότι υπήρξε παραβίαση του άρθρου 3 της Σύμβασης,
3. *Αποφαίνεται*

α) ότι το καθ' ου η προσφυγή Κράτος πρέπει να καταβάλει στους προσφεύγοντες εντός τριών μηνών από την ημέρα που η απόφαση θα γίνει οριστική σύμφωνα με το άρθρο 44 §2 της Σύμβασης, τα ακόλουθα ποσά:

- i. 15.000€ (δεκαπέντε χιλιάδες ευρώ) σε καθέναν από τους κους Καταβατη και Τζούλα, 10.000€ (δέκα χιλιάδες ευρώ)

No Φ 092.22/7986

σε καθένα από τους κους  $\text{€} \text{€} \text{€}$   
 $\text{€} \text{€}$  και  $\text{€}$ , 7.000€ (επτά χιλιάδες  
 ευρώ) σε καθένα από τους κους  $\text{€} \text{€} \text{€}$   
 $\text{€}$  και  $\text{€}$  και 5.000€ (πέντε χιλιάδες ευρώ) στον κο  
 $\text{€}$  συν κάθε ποσό που μπορεί να οφείλεται ως φόρος,  
 λόγω ηθικής βλάβης, ποσά που πρέπει να καταβληθούν  
 απευθείας στον τραπεζικό λογαριασμό που θα υποδείξουν οι  
 δικηγόροι τους.

- ii. 1.500€ (χίλια πεντακόσια ευρώ) συνολικά στους  
 προσφεύγοντες, συν κάθε ποσό που μπορεί να οφείλεται  
 απ' αυτούς ως φόρος για έξοδα και δαπάνη, ποσό που πρέπει  
 να καταβληθεί απευθείας στον τραπεζικό λογαριασμό που θα  
 υποδείξουν οι δικηγόροι τους.

β) ότι από την εκπνοή της προθεσμίας αυτής και μέχρι την  
 καταβολή, τα ποσά αυτά θα αυξάνονται με απλό τόκο με επιτόκιο  
 ίσο προς το ισχύον κατ' αυτό το χρονικό διάστημα επιτόκιο  
 διευκολύνσεως οριακού δανεισμού της Ευρωπαϊκής Κεντρικής  
 Τράπεζας, προσαυξημένο κατά τρεις ποσοστιαίες μονάδες.

4. Απορρίπτει το αίτημα δίκαιης ικανοποίησης για τα περαιτέρω.

Συντάχθηκε στα γαλλικά και στην συνέχεια κοινοποιήθηκε εγγράφως στις 4  
 Δεκεμβρίου 2012, σύμφωνα με το άρθρο 77 §§2 και 3 του Κανονισμού.

Ο Γραμματέας  
 Søren Nielsen

Η Πρόεδρος  
 Isabelle Berro-Lefèvre

Νο Φ 092.22/7986

**Κατάλογος προσφευγόντων**

È Ę Á

Ακριβής μετάφραση από το συνημμένο έγγραφο  
Η μεταφράστρια

Μαρία Καραμπάτσα